

KÖY KADINLARI GEZİCİ KURSLARI VE ERKEK KURSLARI ÜZERİNE

Doç. Dr. Mahmut TEZCAN

Bu yazımızda uzun yıllar bazı eksikliklerine rağmen sürdürül-
mekte olan köy kadınlarına yönelik, bir halk eğitimi ve toplum kal-
kınması uygulaması olan köy kadınları gezici kurslarından ve kısmen
de erkek kurslarından söz edeceğiz.

Giriş :

Ülkemizde 1938 yılındanberi etkinlikte bulunan bu kurslar, kuş-
kusuz yetişkin eğitimi açısından köylüye yararlı olan olumlu çaba-
lardandır. Nitekim yıldan yıla sayılarının artışı da bu hususu doğ-
rulamaktadır. Fakat bu kursların etkinlikleri üzerine şimdiye değin
yeterli sayıda bilimsel araştırmalar yapılmamış, sonuçlar sistemli
olarak değerlendirilmemiştir. Oysaki gerek erkek ve gerekse kadın
kursları üzerinde araştırılacak sorun durumunda pek çok noktalar
vardır. Örneğin kurs programları, kurs öğretmenlerinin yetiştiği
okullardaki programlar, kurslardan mezun olanların durumları üze-
rine araştırmalar yapılabilir. Biz burada, Ankara'nın Kızılcahamam
merkez ve Kızılcaören Köyü ile Kayaş-Köstence ve Altındağ Sultan-
murat semtlerinde açılan kadın kurslarının yıl sonu sergilerindeki
gözlemlerimizden ve sergilere Ankara'nın diğer kasabalarındaki köy-
lerden gelen öğretmenlerle yaptığımız görüşmelerden edindiğimiz bil-
gilere göre ileride yapılacak araştırmalara çok az da olsa yardımcı
olacak sorun oluşturan birkaç noktaya değinmek istiyoruz.

GEZİCİ KÖY KADINLARI KURSLARI

Köy kadınları gezici kursları 1938 yılında kurulmuştur. Kurs-
ların amacı, genç kızlara ve köy kadınlarına ev yönetimi ve analık

için gerekli bilgiler vermek ve ev ile ilgili sanatlarda kendilerine beceri kazandırmaktır. İlk öğrenimi tamamlayan kızlar ile 45 yaşına kadarki kadınların devam edebilecekleri bu kursları Millî Eğitim Bakanlığı yönetmektedir. Bir kurs bir köyde sekiz ay kaldıktan sonra başka bir köyde açılmaktadır.

İlk yıllardaki uygulamada daha çok dikiş, nakış ve ev yönetimi konuları işlemekteydi. 1965 yılında programlar genişletildi. Genel eğitim, sağlık bilgileri, besin, beslenme bilgileri, toplum kalkınması, giyim, el ve ev sanatları gibi konular eklendi.

1977 yılında bu kurslar M.E.B. Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. Bu kurslara ilişkin sayısal gelişmeler aşağıdaki gibidir:

GEZİCİ KADIN KURSLARINDA SON YILLARDAKİ SAYISAL DURUM

Öğretim Yılı	Açılan Kurs Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1974-75	2178	2546	45.610
1975-76	2378	2696	47.230
1976-77	2528	3173	45.635
1977-78	2728	3173	51.485
1978-79	2928	3400	54.055
1979-80	3299	3057	60.000
1980-81	3988	2490	61.000

KAYNAK : M.E.B. Yaygın Eğitim Gnl. Md. Kayıtları.

42 yılda ulaşılan kurs ve kursiyer sayıları yeterli değildir. Kurslara talebin çok az bir kısmı karşılanabilmektedir.

1964 yılında hazırlanan programların içerdiği aşağıdaki konulardan oluşmaktadır.

1. Genel eğitim- Okuma yazma, yurttaşlık bilgisi, basit aritmetik işlemleri.
2. Ev, aile yönetimi ve sağlık bilgileri -a) Bireyin sağlık bakımı b) Ev ve evde kullanılan eşyaların temizlik tanzim ve bakımı ile evde kullanılan eşyaların hazırlanması c) Çevre sağlık ve temizliği, ilk yardım ve evde hasta bakımı d) Ana Çocuk sağlığı, çocuk gelişimi ve eğitimi e) Aile ilişkileri.

KÖY KADINLARI GEZİCİ KURSLARI VE ERKEK KURSLARI ÜZERİNE

3. Besin beslenme bilgileri

Beslenme bilgileri, yiyeceklerin hazırlanması, besinlerin korunması

4. Tarım bilgileri- Evde sebzeçilik, evde kümes hayvanları, arıcılık, ipek böcekçiliği, sütçülük ve süt mamulleri, çiçekçilik.

5. Toplum kalkınması

- a) Karşılıklı ve karşılıksız yardımlaşma yoluyla çeşitli toplum projeleri hazırlama ve uygulama
- b) Küme çalışmaları,
- c) Kooperatif

6. Giyim

- a) Kadın iç ve dış giyimi
- b) Erkek iç ve dış giyimi
- c) Çocuk iç ve dış giyimi

7. El ve ev sanatları

- a) Yerel el sanatlarının geliştirilmesi
- b) Yerel ürünlerin değerlendirilmesi

Kadın Kursları, köylülerce istenilen kurslar durumuna gelmiştir. Bunun çeşitli nedenleri var. İlkın, sosyolojik bir gerçek olarak, bu kursları bitiren köy kızlarının ve kadınlarının toplumsal statüleri yükselmektedir. Artık köy delikanlıları evlenirken kurs bitirmiş bir kızı daha fazla tercih etmektedirler. Gerçekten kursları bitirenlerde eski çekingenliklerini atıp bir kimse ile doğru dürüst konuşabilme, bir topluluk karşısına çıkma, giyim kuşamda bir farklılık ve düzenlilik, estetik bir görünüş egemen olmaktadır. Toplumsal değişme sürecine görgü ve bilgileriyle bir katkıda bulunmaktadırlar. Tutumları, davranışları bakımından kent ve kasaba kızlarına benzemeye çalışmaktadırlar. Köylü açısından asıl önemli olan, kız ve kadınların kurslarda birtakım beceriler elde etmeleridir. Biçki-dikiş, nakış, el örgüleri ve işleri ve birkaç yemek çeşidi öğrenmek köylülerce önemli sayılmaktadır. Fakat her şeye rağmen öğretmenler, ağa kızına ya da kasabalı bir kıza özenen köy kızlarının yaptıkları şeyleri kullanmadıklarını, sandıklarına koyduklarını, kasabaya gittiklerinde bunları kullanma olanaklarının daha fazla arttığını, fakat köyde bunları süs olarak kullandıklarını belirttiler. Örneğin el işleri vs. gibi şeyler.

Sorunlar :

A — Kurs sayılarının yetersizliği ve bölgeler arası dengesizlik

Kursların bu kadar istenmesine rağmen bugünkü olanaklarla tüm istemin ancak % 20 si karşılanmaktadır¹.

Kursların sayıları 1944 de 111 iken 1966 da 548'e yükselmiştir. Mezunlar sayısı da 1939 da 40 kişi iken 1966 da 19.351 e varmıştır². Daha sonraki gelişmeler önceki çizelgede belirtilmiştir.

Ayrıca bu kursların yurt düzeyine dağılımları da dengesizdir. Batı bölgelerimizde daha çok açılmaktadır. Bu hususu aşağıdaki çizelgeden görebiliriz³.

1966-1967 Ders Yılına Göre

İlin Adı	Kurs Sayısı	Devam Eden
		Öğr. Sa.
Bursa	21	461
İzmir	19	483
Ankara	17	243
Çankırı	3	29
Diyarbakır	4	30
Hakkâri	4	33

B — Biçki-Dikiş-Nakış

Kurs öğretmenleri daha çok dikiş, nakış ve el işleri (yün ör-güler, dantel, oya vs.) üzerinde durmaktadırlar. Kimi öğretmenler kendi uzmanlık ve ilgilerine göre dikişten çok nakışa, kimileri de di-kişe önem vermektedirler. Sergilerde gösterilen öğrenci çalışmaları da daha çok dikiş ve nakışa önem verildiğini göstermektedir. Gö-rüştiğimiz öğrencilerin çoğu da kurslara dikiş, nakış öğrenmek için devam ettiklerini belirtmişlerdir. Ankara Kusurlar Köyündeki bir araştırmada en çok biçki-dikiş konusuna ağırlık verildiği ve bu ko-nuda bilgi ve beceriye sahip olunduğu saptanmıştır⁴.

- (1) Mutlu, Necati: Köy ve Köylü Sorunu, (Çoğaltma) Ankara 1967, s. 88, DPT. Yay.
- (2) Kılıç, Eşref: Türkiye'de Halk Eğitimi, Ank. 1968, s. 44, M.E.B. Yay.
- (3) Mutlu, a.g.e., s. 89.
- (4) Çobanoğlu, Ali: Halk Eğitimi Açısından Gezici Kadın Kursları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1981.

C — Tarım

Programdaki diğer derslere çok az değinildiğini gerek öğrenciler ve gerekse öğretmenler bizzat belirtmişlerdir. Örneğin tarım bilgileri ve uygulaması konusuna öğrenciler ilgi göstermemektedirler. Çünkü bir ağacın, fidanın dikilmesini günlük yaşantısı gereği öğrenci, öğretmenden daha iyi biliyor. Böyle konular öğrenci için bir yinelenme oluyor.

Ç — Sağlık, çocuk bakımı

Çocuk bakımı, sağlığı, gebelik, sağlık gibi konular genç kızlar için kuramsal kalıyor ve bazı gelenekler yüzünden öğrenciler bu konuların ele alınmasından, derslerde işlenmesinden sıkılıyorlar. Esasen bazı kurslarda bu konu, fazla teknik olduğundan dolayı öğretmen tarafından çok az işlenmiştir. Bu nedenle şu noktayı belirtmekte yarar var: Eskiden kurs öğretmenlerinin İstanbul'daki üç aylık programlarında böyle teknik konuların kompetanlarca (uzman) demonstrasyon (örnek gösterme) yöntemi ile verildiğini ve kurs öğretmenlerince bu konuların daha iyi öğrenildiğini bazı eski öğretmenler belirttiler. Şimdiki kurs programlarında kurs öğretmenleri için bu yola gidilmesi daha yararlı olabilir.

D — Beslenme

Yine, beslenme bilgileri de ilkokul mezunu köy kızlarına fazla kuramsal geliyor. Öğrendiklerini çok çabuk unutuyorlar. Sergilerdeki gezici başöğretmenlerin denetlemelerinde bu hususu gözledik. Karbonhidrat, vitamin, protein vs. gibi kavramların anlamları anlaşılammaktadır. Fakat bu konuda uygulamalı dersler öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Örneğin yemekler (et yemekleri, sebzeler, çorbalar, hamur işleri gibi), basit tatlılar ve çeşitli meşrubat kolayca öğrenilmektedir. Bu dersler, Kız Enstitülerinde uygulanan lüks ve pahalı malzemeye dayanan bir uygulama yapılmadığı sürece başarılı olmaktadır. Bu konuda amaçlardan birisi de bölgede bulunan pahalı olmayan gıda malzemelerinden değişik yiyecekler yapmak olmalıdır.

E — Toplum kalkınması

Yine programdaki "toplum kalkınması" derslerinde yer alan kooperatifçilik, liderlik, karşılıklı yardımlaşmaya dayanan toplum

projelerinin hazırlanması ve uygulanması konuları da öğrencilerin ilgisini çekmemektedir. Kanaatimizce bu konular daha çok erkek kurslarında ele alınmalıdır

F — Oyuncak

El sanatları bölümünde oyuncak yaptırılması da yer almaktadır. Malzemesi bakımından öğrenciye pahalıya mal olmasına rağmen kimi öğretmenler artan kumaş parçalarından bir takım bez oyuncaklar ve biblolar yaptırmışlardır. Fakat oyuncak yapım çalışmaları daha çok kasabalara yakın köylerde, dışarıya açık, kentle bütünleşmiş köylerde ve gecekondularda açılan kurslarda başarılı olmaktadır. Çünkü oyuncakçılık daha çok kent yaşantısının gerektirdiği bir etkinliktir. Toplumsal bakımdan içine kapalı geleneksel köy topluluklarında oyuncakçılık lüks sayıldığı için ilgi çekmemektedir. Hatta Doğu Anadolu bölgesindeki bazı illerimizin köylerinde, "Oyuncağın canını vermedikçe yapılması günahdır." anlayışı da vardır. Bu yüzden yapılan oyuncakların evde ailelerince yakıldığını söyleyen öğretmenlere rastladık.

G — Kadınlar

Kurslara devam edenler çoğunlukla genç kızlardır. Oysaki amaçlardan birisi de köy kadınlarının eğitimidir. Gezdiğimiz her kursta mezun olan 35-40 öğrenciden 3-5 tanesi kadındı. Kadınların devamsızlık nedenlerinden bazıları, evde küçük çocuklarının bulunması, ev işleri ve mevsimlik işlerdir. Köy kadınlarının kimileri de "bizden geçti artık, gençler öğrensin" diyorlar. Bununla birlikte kimi öğretmenler haftanın bir iki günü için köy kadınlarını kurslara kabul ediyorlar. Kimileri de kursa gelemiyen kadınların evlerinde ders yaptıklarını söylediler. Ayrıca başka bir çalışmada, öğretmenlerin çoğunun bağımsız evlerde kurs programını sürdürdükleri saptanmıştır⁵. Bu nedenle kursların yapılacağı sabit kuruluşların gereği açıktır. Bununla birlikte bu kurslara kadınların devamını sağlayıcı önlemler alınabilir. Kaldığı annenin rolünü gereği gibi yapabilmesi için çok yönlü bir eğitime tabi tutulması gerekir.

(5) Çobanoğlu, a.g. tez.

H — Kurs Araç-Gereçleri

Kurslarda kullanılan araç gereçlerin sağlanması da güçlük-
lere yol açmaktadır. Kimi öğretmenler kasabaya indiklerinde öğren-
cilerin malzemelerini bizzat almaktadırlar (iplik, kumaş parçası düğ-
fe, fermuar vs. gibi). Bazan doğal koşullardan kasabaya inmek de
güçleşmektedir. Bu nedenle malzemelerin önceden toptan sağlanması
yoluna gidilebilir. Araç gereç yokluğu devamsızlık nedeni de ola-
bilmektedir.

I — Okuma - Yazma

Kurslarda okuma-yazma öğretimi de gerektiği biçimde uygula-
namıyor. Bununla birlikte gezdiğimiz kurslarda kurs öğretmenlerinin
aynı zamanda köyde öğretmen olan eşlerinden yararlanarak başarılı
bir temel eğitim programını uyguladıklarını gözledik.

İ — Kitaplık

Kurs öğretmenleri ile ilgili başka bir sorun da, onların ufak
bir kitaplıklarının bulunmamasıdır. Öğretmenin kurslardaki prog-
ramlarda yer alan ders konularında uzman olmadığı göz önünde bu-
lunurularak vereceği derslere hazırlanabilmesi için elinin altında
temel kitapların bulunması gerekir. Bakanlığın bu noktayı da dik-
kate alması beklenir. Esasen Bakanlığın her kurs için ayırdığı öde-
nek çok yetersizdir. Ayrıca köyde ders yapılacak yeri bulmak da başlı
başına bir sorundur.

J — Ekonomik Yönler

Kursların ekonomik yönden üzerinde durulması gereken nokta-
lar da var. Mazunlar gerçi dikiş için terzi ücreti vermemek üzere
aile bütçesine ekonomik bakımdan bir katkıda bulunuyorlar. Fakat
bu mezunların yurt çapında ekonomik kalkınmaya da bir katkıları
olması düşünülmelidir. Bakanlık, çeşitli kurumlar için sipariş alan
ve pazarlama işlerini düzenliyen, köy kadın ve kızlarının piyasa için
iş alarak emeklerini değerlendiren ve ekonomik katkıyı sağlayan bir
örgütü oluşturmalı ya da mevcut örgütler yoluyla bu konu ile ilgi-
lenmelidir. Gezdiğimiz gecekondu semtlerinden birinde bu kurslar-
dan mezun olan başarılı öğrencilere, bir dernek sipariş veriyordu.

Öğrenci velileri de öğretmenlerden kızlarına sipariş almaları için çaba harcamalarını ısrarla rica ediyorlardı.

Gezici kurs öğretmenlerinin çoğu, kurs programlarını kısmen yeterli görmektedirler. Yetersiz görenler ise, programın uygulanma olanağının olmayışını, çevre koşullarına uymayıp, pratik yarar sağlamayıp araç-gereç yokluğunu belirtmişlerdir⁶.

Genel Değerlendirme

42 yıllık uygulama sonunda 45.569 kurs açılmış, bu kurslardan 890.768 kursiyer mezun olmuştur. Ortalama olarak her kursa 19 öğrenci düşmüştür⁷.

Kurs programları, 8 aylık bir süreye göre çok yüküldür.

● Kurs yerlerinde yakıt, aydınlatma ve donatım eksiklikleri vardır.

● Programlarda araç-gereç eksikliği dikkati çekecek derecede yaygındır.

● Rehberlik edici bir denetim mekanizmasının geliştirilmesi de dikkate alınabilir.

● Programlar daha işlevsel duruma getirilebilir. Günün koşullarına, sosyo-ekonomik gelişmeye uyan programlar işlevsel olabilir.

Yukardaki değerlendirmeleri dikkate alarak kurs programlarında bir değişme yapmak gereklidir. Çok geniş kapsamlı bir programdan çok, biçki dikiş ve bir dereceye kadar da genel kültür programları çerçevesinde yoğunlaşan bir düzenleme söz konusu olmalıdır. Esasen kurslardaki uygulamada belirli konulara ağırlık verilmektedir.

● Ayrıca kursların yaygınlaştırılması için sürekli izlenip değerlendirilmesi de Bakanlığın amaçlarından olmalıdır.

KÖY ERKEK SANAT KURSLARI :

Erkeklerle yönelen el sanatları kursları 1939 yılında açıldı. Amaç, köylüye evinde, tarlasında kullandığı araç gereçleri yapacak, onaracak bilgi ve beceriler kazandırmaktır⁸. Köylünün boş zamanlarının değerlendirilmesi ve gelirinin arttırılması da amaçlanmıştır. Millî

(6) Çobanoğlu, a.g. tez.

(7) Çobanoğlu, a.g. tez.

(8) Geray, Cevat; Halk Eğitimi, s. 359. Ankara 1978, A.U. Eğitim Fak. Yay.

KÖY KADINLARI GEZİCİ KURSLARI VE ERKEK KURSLARI ÜZERİNE

Eğitim Bakanlığınca yönetilen gezici köy sanat kursları, yetişkin eğitimi etkinliği olarak her köyde 7 ay kalmaktadır. Bazan iki devre olarak da kalmaktadırlar. İlkokulu bitirmiş 13 yaşından yukarı her delikanlı ve erkek bu kurslara devam edebilir. Bu kurslarda günde 8 saatlik pratik çalışma yapılmaktadır. Önceleri sadece demircilik ve marangozluk öğretiliyordu daha sonraları yapı kursları, (Duvarcılık, dülgerlik) eklendi. Halen kursların bir kısmı adı geçen dallarda sürdürülmektedir. 1965-1966 öğretim yılında 456 kurs köylerinde etkinlik göstermiş ve 4361 yetişkin köylü mezun olmuştur⁹.

Sorunlar :

Şimdiye kadarki uygulamada bir çok nedenlerle bu kurslar köylü yetişkinlerce benimsenmemiştir. Bunun nedenleri şu noktalarda toplanabilir¹⁰:

A. Kursların yurt ölçüsünde dağılımı yapılırken ihtiyaç bölgelerinin dikkate alınmaması,

B. Müfredat programlarının, etkinliği geçtikten bu yana toplumsal, ekonomik ve teknik gelişmelerin ışığında günün gereksinimlerine yanıt verebilecek nitelikte geliştirilmemesi,

C. Öğretimin yöresel gereksinimlere de yanıt verecek esnekliğe sahip olmayışı,

Kurslarda genellikle basit araç ve gereçler kullanılmaktadır. Öğretim programları sanat kolu bakımından çevrenin gereksinimlerine yanıt veremiyor. Oysaki yöresel koşullara uygun bir program düzenlenebilir.

Bugün tarım kesimine traktör, motopomp, ilaç püskürtme aracı gibi yeni araçlar girmiştir. Oysaki bu kursların çoğu duvarcılık, yapıcılık, demircilik, marangozluk kursları halinde kalmıştır. Köylününün yeni araçların kullanılması, bakımı, onarımı konusunda duyduğu gereksinimi yanıtlayacak yeni kurslar açılmamıştır. Ya-hut herhangi bir el sanatı kursu da açılabilirdir. Elektrik tesisatçılığı, sıhhi tesisatçılık, traktör onarımcılığı ya da yörede geçerli bir el sanatı kursu açılarak sayıları artırılabilir. Bu nedenlerle erkek kursları kadın kursları kadar rağbet görmemiştir. Fakat kurs-

(9) Kılıç, a.g.e., s. 46

(10) Mutlu, a.g.e., s. 90.

ları verecek elemanları, öğretmenleri bulmak ve yetiştirmek de Bakanlık için bir sorun oluşturuyor. Belki, sözleşmeli olarak şimdilik bazı yörelerde dışarıdan öğretmen bulunabilir. Bunlar için yeterli bir ödeneğin ayrılması gerekmektedir. Bakanlık zamanla bu kursların öğretmenlerinin kendi elemanlarından sağlayabilir. Fakat şimdiden bu adayları sağlayıp yetiştirmesi gerekir.

Bu kurslar bugün gezici olmaktan çıkarılmıştır. Bu kurslar da bugün Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğünde toplanmıştır. Bugün bu kurslar Halk Eğitim Merkezleri Şubesinde açılmaktadır. (Yaygın Eğitim Kurum Merkezlerinde) Bugün kurslar gereksinim duyulan alanlarda açılmaktadır, Motor, Elektrik, Ateşçilik, Marangozluk, onarımcılık gibi alanlarda daha çok açılmaktadır. Kurs açılacak yörede kursta öğretici varsa, Halk Eğitimi Müdürlüğü onu görevlendirmekte, yoksa, Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğünde öğretmen istenmektedir. Bugün bu kursların eskiye oranla daha işlevsel olduğu söylenebilir. Çünkü gereksinimlere göre açılmakta ve yeni alanlarda öğretimde bulunmaktadır.

Sonuç

Kalkınma plânlarında geliştirilmesi, yararlı ve etkin duruma getirilmesi öngörülen gezici köy kursları, köylüye yönelen olumlu çabalardandır. Son yıllarda kentlerin gecekondu yörelerinde de açılmaktadır¹¹. Ancak kadın kurslarını biçki-dikiş dışındaki konularda daha etkin duruma getirmek ve mezunlara ekonomik kalkınmaya, aile ekonomisine katkıda bulunacak piyasa için sipariş almak gibi iş olanakları sağlamak yoluna gidilmelidir¹². Böylece, iki bir üretici ve tüketici yetiştiren, kişiliğinin gelişmesine katkıda bulunan, aile yaşamında beceri sahibi daha başarılı elemanlar yetiştirmiş olan bu kurslara gereken önemin verilmesi inancındayız. Hatta bu kurslarda el sanatlarının biriyle meslek sahibi olma amacı da bulunabilir. Erkek kursları da bugün kısmen uygulandığı gibi günün ve çevrenin gereksinimlerine uygun, yeni teknik ve el sanatları kursları durumuna getirilebilir.

(11) Geray, a.g.e., s. 362.

(12) Tezcan, Mahmut; Memleketimizde Gezici Köy Kursları ve Bazı Sorunları Hakkında Birkaç Not, Eğitim Hareketleri, 180-181, Cilt 16, 1970.